

**Meerjarenprogramma Leefkwaliteit
2019 – 2022**

Inleiding: het coalitieakkoord en The Next City

In februari 2019 presenteerden GroenLinks, PvdA, D66 en CU het coalitieakkoord 'Gezond, groen, gelukkig Groningen'. Het akkoord geeft de keuzes en richting aan voor deze collegeperiode: de leidraad voor ons werk de komende jaren. Leefkwaliteit is het kernbegrip in het coalitieakkoord en is vertaald in vijf sporen:

Spoor 1: Mens Centraal

Spoor 2: Herwinnen van de openbare ruimte

Spoor 3: Groningen actief

Spoor 4: Energietransitie en wijkvernieuwing

Spoor 5: Groningen ontwikkelt zich

Deze sporen sluiten naadloos aan bij de omgevingsvisie "The Next City" die de gemeenteraad in oktober 2018 heeft vastgesteld: Een lange termijnvisie op de ontwikkeling van de gemeente Groningen. De gemeente Groningen heeft vanaf 2019 ook een nieuw gezicht: het landelijk gebied en de dorpen van de voormalige gemeenten Haren en Ten Boer. In 2019 gaan we The Next City daarom uitbreiden met een visie op het landelijk gebied.

In The Next City is het verhogen van de Groningse leefkwaliteit eveneens het samenbindende thema, langs de lijn van vijf opgaven:

1. Faciliteren groei van de stad;
2. De werkgelegenheid groeit mee in stad en regio;
3. De groeiende stad blijft leefbaar en aantrekkelijk voor alle inwoners;
4. De energietransitie wordt versneld;
5. Iedereen doet mee en helpt mee in een groeiende stad.

We hebben 20.000 woningen nodig en voorzien een groei van 15.000 banen. We willen in 2035 CO2 neutraal zijn en zo snel mogelijk van het aardgas af. We zien de energietransitie als motor van de wijkvernieuwing en gaan aan de slag met dorpsvernieuwing. We versterken de binnenstad en de bereikbaarheid van de stad. Juist in een compacte stad die steeds verder groeit en verdicht is versterking van de leefkwaliteit daarom van cruciaal belang. Niet alleen in nieuwe ontwikkelgebieden zoals het Suikerfabriekterrein en de Stadshavens maar vooral ook in de binnenstad en de wijkvernieuwingswijken. Hierin ligt ook nadrukkelijk de verbinding met het sociaal domein en het gebiedsgericht werken.

In de meerjarenprogramma's maken we de vertaling van de sporen uit het coalitieakkoord en de opgaven uit the Next City voor de komende vier jaar. We geven aan waar we (extra) inzet op plegen en waarom en maken de financiële vertaling in de gemeentebegroting. Naast de bestaande meerjarenprogramma's Wonen, Verkeer en Energie introduceren we een programma Leefkwaliteit en vergroten we onze inzet op ruimtelijke economie in een programma Vestigingsklimaat. De inhoud van de programma's combineert bestaande inzet en nieuwe ambities, inclusief een financiële vertaling.

Bovenop de middelen voor de programma's voegen we structureel middelen toe aan het SIF. Naast de middelen voor de SIF-projecten (Binnenstad, Stationsgebied, Eemskanaalzone, Suikerfabriek, Oosterhamrikzone, Westelijke Ringweg, Wijkvernieuwing) worden ook de structurele (investerings) middelen uit de programma's wonen, verkeer, vestigingsklimaat en leefomgeving toegevoegd aan het SIF.

Wat is leefkwaliteit

Voor u ligt het meerjarenprogramma Leefkwaliteit 2019 – 2022. Dit meerjarenprogramma is er één op hoofdlijnen. De volgende editie van het meerjarenprogramma, die uw raad in het najaar van 2019 zal worden aangeboden, zal een uitgebreide en op een meer gedetailleerd niveau beschrijven hoe we de doelen uit dit programma gaan realiseren en wat daar voor nodig is.

Als programma is Leefkwaliteit een nieuwkomer. Het investeren in leefkwaliteit is altijd al een primaire opgave van onze gemeente geweest. Dit deden we voornamelijk vanuit de verschillende beleidsvelden. In de omgevingsvisie Next City uit 2018 hebben wij onszelf de ambitie opgelegd om kampioen leefkwaliteit te blijven. In alles wat we doen staat leefkwaliteit voorop. Een aantrekkelijk leefkwaliteit is niet alleen cruciaal voor de eigen inwoners maar ook een voorwaarde om (internationaal) talent naar de gemeente Groningen te halen en vast te houden. Het moet een plek zijn waar mensen prettig wonen, opgroeien, studeren, ontspannen, ouder worden en uitgaan. Om de ambitie op het gebied van de leefkwaliteit te realiseren en alle ontwikkelingen en opgaven goed te kunnen oppakken zijn alle relevante beleidsvelden ondergebracht in het programma Leefkwaliteit. Op deze wijze is de reeds aanwezige integrale werkwijze te verbeteren, kunnen uitgangspunten voor ruimtelijke en sociale opgaven in samenhang worden geformuleerd en is het voeren van regie op het behalen van de doelstellingen beter toe te passen. De ontwikkeling van het Suikerfabriekterrein en de Eemskanaalzone zijn voorbeelden van belangrijke projecten waarin alle aspecten van het programma Leefkwaliteit een plek gaan krijgen.

Leefkwaliteit is een breed begrip. Volgens KEI - het Kenniscentrum Stedelijke Vernieuwing - is Leefkwaliteit een combinatie van objectieve meting van, en beleving van bewoners en gebruikers over de woon- en leefomgeving. Het gaat daarbij om fysieke, sociale, culturele, economische en milieukeurmerken van die omgeving. Binnen het programma leefkwaliteit richten wij ons op de fysieke en milieukeurmerken zonder de andere kenmerken uit het oog te verliezen. De leefkwaliteit is een samenbindend thema en heeft daarmee ook spin-off naar de economische vitaliteit, duurzaamheid en toekomstbestendigheid van onze nieuwe gemeente. Het programma rijgt de programma's in het fysieke domein aaneen en heeft ook een koppeling naar Stadsbeheer en Toezicht en Handhaving rond het beheer en het goed gebruik van de openbare ruimte, en het sociale domein, bijvoorbeeld met betrekking tot inclusiviteit, armoedebeleid en gezondheid.

In het programma Leefkwaliteit staan onze inwoners en bezoekers centraal, hoe de mensen in stad en dorp leven, werken en verblijven, in relatie tot de inrichting en het gebruik van de openbare ruimte. Wij willen een nieuwe gemeente zijn waarin de leefkwaliteit centraal staat. In zowel stad als dorp voelen mensen zich fijn op straat en kunnen ze elkaar ontmoeten in de openbare ruimte. De buitenruimte moet ook uitnodigen tot bewegen, want de gezondheid van onze inwoners vinden wij van groot belang. Hierbij sluiten wij aan bij de zes kernwaarden uit de Healthy Ageing Visie. Groen en natuur zijn voor bewegen en gezondheid heel belangrijk, het geeft plekken van rust en ontspanning. De beleving van erfgoed draagt ook bij aan (geestelijke) ontspanning. Groen speelt daarnaast een grote rol bij klimaatadaptatie. Zijn wij in staat om extreme weersomstandigheden als langdurige droogte en hitte, of piekbuien op te vangen? Natuurlijk dragen we ook zorg voor alles wat in onze omgeving leeft en groeit en koesteren de biodiversiteit. Wij gaan dit als gemeente niet allemaal alleen doen, maar samen met alle relevante partijen, inwoners en speciaal de kennisinstellingen.

De samenwerking met deze partners vraagt altijd om maatwerk. Dat maatwerk realiseren we via het gebiedsgericht werken. De nieuwe gemeente is door het samengaan van Groningen, Haren en Ten Boer in oppervlakte gegroeid en de diversiteit is op vele aspecten toegenomen. De compacte en dynamische stad waar het goed leven is vanwege een hoogwaardig woon-, werk-, voorzieningen- en cultuurcentrum. Een stad die is ingebed in een divers landschap dat rijk is aan cultuurhistorisch

erfgoed en landschappelijk en archeologisch waardevolle terreinen. De rust en ruimte maakt het ommeland een geschikte plek om te recreëren. In dit buitengebied zijn verschillende dorpen die elk uniek zijn door hun omvang en karakter. 'Noaberschap' is sterk verankerd, voorzieningen en verenigingen zorgen voor verbinding en dragen bij aan vitaliteit. Elke opgave verdient daarmee zijn eigen benadering om inwoners en organisaties aan de ene kant en de kernkwaliteiten van de stad, wijken en dorpen in het landschap aan de andere kant de juiste plek te geven om de leefkwaliteit in de hele gemeente te borgen.

We willen met deze hoge ambities een nieuwe norm stellen voor de Groningse leefkwaliteit.

Leefkwaliteit: wat willen we bereiken

In dit eerste meerjarenprogramma Leefkwaliteit hebben wij de ambities uit het coalitieakkoord Gezond, Groen, Gelukkig Groningen doorvertaald naar een uitvoeringsagenda op hoofdlijnen. Tevens hebben de vijf belangrijkste opgaven uit Next City een plek gekregen in dit programma. Om structuur aan te brengen kiezen wij ervoor om alle activiteiten onder te verdelen in drie hoofddoelen. Deze zijn:

- Onze leefomgeving is robuust en veerkrachtig;
- We stimuleren gezond, veilig en duurzaam leven in ons gebied;
- In onze (binnen)stad en dorpen staat verblijfskwaliteit voorop.

Onze leefomgeving is robuust en veerkrachtig

Onze leefomgeving is voor mens en dier robuust en veerkrachtig. Dit is een omgeving die tegen een stootje kan en daarmee de gevolgen van het veranderde klimaat aan kan. Deze gevolgen zijn op te vangen door meer aandacht te vragen voor en te investeren in groen en water in de stad en omliggende dorpen. Het maakt het leefklimaat aangenamer. Het groen en water in de bebouwde omgeving leggen verbindingen met het Ommeland. Daarmee realiseren wij een structuur die de ecologie en biodiversiteit verhoogd. Naast de natuurwaarde heeft het buitengebied in de nieuwe gemeente ook landschappelijke waarde. Deze landschappelijke waarden gaan we versterken zonder agrarische activiteiten die ruimschoots in het gebied aanwezig zijn uit het oog te verliezen.

We stimuleren gezond, veilig en duurzaam leven in ons gebied

Het is belangrijk dat onze inwoners gezond, veilig en duurzaam leven. De openbare ruimte speelt hierin een grote rol met een groene inrichting. Onze fietsinfrastructuur verleidt een groot deel van onze inwoners tot bewegen. We willen de verleiding tot bewegen in de openbare ruimte vergroten. Naast bewegen is ook gezonde voeding een belangrijk aspect voor een gezond, veilig en duurzaam leven. In de openbare ruimte kunnen inwoners gemakkelijk door verschillende vormen in aanraking komen met gezond voedsel. Het zijn tevens plekken waar bewoners elkaar ontmoeten, samen nieuwe initiatieven ontplooiën en daarmee bijdragen aan de sociale cohesie in wijken en dorpen. Om inwoners uit te nodigen elkaar te ontmoeten en bewegen in de openbare ruimte zijn een goede lucht- en bodemkwaliteit en een normale geluidsbelasting belangrijke voorwaarden.

In onze (binnen)stad en dorpen staat verblijfskwaliteit voorop

In zowel de bestaande als nog te ontwikkelen leefomgeving vinden wij verblijfskwaliteit van belang. Het ervaren en beleven van een waardevolle leefomgeving maakt dat inwoners actief meedoen. Het geeft een gevoel van geborgenheid. De verblijfskwaliteit wordt onder andere gerealiseerd door de elementen die een robuuste en veerkrachtige leefomgeving vormen. Het toevoegen van verblijfskwaliteit vraagt ook om andere principes voor de inrichting van de openbare ruimte die we in een leidraad openbare ruimte gaan opnemen. Gebouwde omgeving, erfgoed en archeologie hebben een grote bijdrage aan de leefkwaliteit en hebben dan ook een prominente rol in het realiseren van voldoende verblijfskwaliteit. Speciale aandacht gaat uit naar de binnenstad van Groningen. De ruimte is beperkt en de verschillende claims op het gebruik zijn legio. Om de binnenstad aantrekkelijk en toegankelijk te houden zoeken we aan de ene kant naar nieuwe en innovatieve oplossingen voor de vele geparkeerde fietsen in de openbare ruimte en investeren wij aan de andere kant via het programma 'Ruimte voor jou' om de binnenstad te vergroenen en voetgangers meer ruimte te geven.

In de volgende hoofdstukken wordt nader beschreven hoe de doelen worden gerealiseerd.

Leefomgeving: robuust en veerkrachtig

Klimaatadaptatie

Wij willen zorgen voor een robuuste en veerkrachtig leefomgeving voor mens en dier in ons gebied. Een omgeving die tegen een stootje kan. Daarbij gaat het ten eerste om maatregelen die de gevolgen van het veranderende klimaat tegengaan. Wij hebben inmiddels met de stresstest een inventarisatie gedaan die we doorvertalen naar een uitvoeringsplan klimaatadaptatie. Het is daarmee een uitwerking van het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (RA) en de Nationale Adaptie Strategie (NAS). De maatregelen van het uitvoeringsplan klimaatadaptatie dragen ook bij aan een gezondere leefomgeving, waardoor een klimaat adaptieve inrichting van de openbare ruimte kan bijdragen aan verlagen van zorgkosten. Vanaf 2020 gaan we aan de slag met de maatregelen die daaruit naar voren komen, zoals het vergroten van het aantal groene schoolpleinen. Zo zorgen wij aangename plekken die geschikt zijn voor ontmoeten. Bij bestaande projecten proberen wij ontwerpen zoveel mogelijk aan te passen door klimaat adaptieve maatregelen in te bedden. Een voorbeeld daarvan is de aanleg van het warmtenet in de wijk Paddepoel en wijkvernieuwing in Selwerd, waarbij we de openbare ruimte meteen groen en klimaatadaptief willen inrichten. Dit doen wij in overleg met Warmtestad en bewoners. Verder organiseren wij in onze zoektocht naar geschikte klimaat adaptieve maatregelen dit jaar een ontwerpmanifestatie die over de inrichting van de openbare ruimte gaat. Bovendien organiseert Nederland in 2020 in opdracht van de Verenigde Naties een wereldtop tegen klimaatverandering. De aanwezigheid van het Klimaatinstituut maakt Groningen de plek om tijdens de wereldtop aan een internationaal publiek te laten zien welke klimaat adaptieve maatregelen te treffen zijn tegen klimaatverandering. Naast deze grotere maatregelen in de openbare ruimte blijven wij ook investeren in het onder de aandacht brengen van vergroening bij inwoners.

Onze belangrijkste acties:

- opstellen uitvoeringsplan klimaatadaptatie en organiseren van ontwerpmanifestatie voor klimaat en openbare ruimte in 2019 en uitvoeren pilotproject Plutolaan
- als koploper en voorbeeldgemeente organiseren wij een Klimaat Biënnale in 2020
- continuering operatie Steenbreek en stimuleringsprogramma Groene Daken

Groen, natuur, landschap en biodiversiteit

Groningen is een groeiende stad in een hoog gewaardeerd en divers landschap. We kiezen voor een compacte stad: een stad die groeit binnen bestaande stadsgrenzen waardoor het landelijk gebied groen en open blijft. Het (binnen)stedelijk groen komt hierdoor meer onder druk te staan. In de compacte stad willen we meer groen en meer bomen, opdat het leven in de bebouwde omgeving aangener wordt. Ook is de aanwezigheid van natuur en biodiversiteit in de stad van belang. Eerst maken we een groenplan om helder te krijgen hoe we dat precies willen aanpakken. Vanaf 2020 investeren we fors extra in bomen en groen via het Stedelijk Investeringsfonds (SIF). De uitkomsten van het groenplan vormen de basis voor de investeringen in het groen.

Aandacht gaat ook naar het landschap in onze groter geworden gemeente en de rol van onze grootste parken in de stad: het Stadspark, het nieuwe Zuiderplantsoen in combinatie met het herstel van het Sterrebos, het gebruik van het Noorderplantsoen en het landschapspark in Meerstad. In het groenplan is ook aandacht voor de groene buffers tussen de stad en omliggende dorpen, het landschap en de ecologische verbindingen stedelijk-landelijk gebied. Ook van belang zijn specifieke gebieden zoals Nationaal Park Drentsche Aa en onze meren.

In het concept-klimaatakkoord worden tal van te treffen maatregelen in het landschap genoemd om de opwarming van de aarde te tegen te gaan. Deze maatregelen vragen om een zorgvuldige inpassing in het waardevolle buitengebied. De zorgvuldige inpassing gaat hand in hand met de vraag hoe het hoogwaardige landschap duurzaam te beheren is, ook in relatie met de agrarische activiteiten die in het buitengebied worden uitgevoerd. Naast een landschappelijke opgave is het agrarische beleid vooral ook een ruimtelijk economische opgave. We vervolmaken zowel de stedelijke ecologische structuur (SES) als het Natuurnetwerk Nederland (NNN). We zetten in op behoud en versterken van landschappelijke kwaliteiten.

Vanuit het programma Leefkwaliteit wordt het opnemen van bomen en groen in alle andere projecten zo veel mogelijk gestimuleerd. Wij presenteren ons daarbij meer als stad aan het water en zetten de ruimtelijke, economische en recreatieve potentie van het water beter in. Het water wordt meer beleefbaar en toegankelijk en wij willen de functie, gebruik en ruimtelijke inrichting op en langs het water daar beter op afstemmen. Via het Water- en rioleringsplan zorgen we voor een goed functionerend en efficiënt water en rioleringsstelsel, nu en in de toekomst, dat respect heeft voor mens, dier en milieu.

Onze belangrijkste acties:

- opstellen van een uitvoeringsgericht groenplan in 2019
- onderzoek naar het combineren van het bestaande groencompensatiefonds met het nieuwe groeninvesteringsfonds
- in het kader van de SES realiseren wij de verbinding tussen Kardingse Meer en Meerstad
- realiseren van een ecologische verbindingzone bij de Meerweg in Haren in het kader van NNN
- versterken van landschappelijke kwaliteiten door herstel van de Hunzeloop in omgeving van Ulgersmaweg
- verkennen van groene en landschappelijke inpassingsmaatregelen in het kader van de hoogspanningslijn Eemshaven-Vierverlaten (o.a. gebiedsplan Hoogkerk Noord)

Leefkwaliteit: gezond, veilig en duurzaam leven

Gezond gebruik van de openbare ruimte

In onze gemeente stimuleren we het gezond, veilig en duurzaam leven van onze inwoners. Gezondheid vinden we zeer belangrijk en we willen daarom zorgen dat onze openbare ruimte als geheel zo wordt ingericht dat deze uitnodigt tot gezond gebruik. Als fietsstad Groningen kunnen we zeggen dat veel mensen al dagelijks bewegen bij hun fietsritten door de stad. Maar dat is niet voldoende: mensen moeten meer worden uitgedaagd tot bewegen, bijvoorbeeld door meer wandel- en sportmogelijkheden in de openbare ruimte aan te bieden. In nieuwe gebieden worden scholen en andere voorzieningen zo (centraal) geplaatst zodat ze makkelijk te voet of per fiets te bereiken zijn. Mensen die bewegen zijn over het algemeen minder vaak ziek en hebben een langere levensverwachting. Het gezond gebruik van de openbare ruimte sluit naadloos aan bij de doelen actief ontspannen en gezond verplaatsen uit de Healthy Ageing Visie.

Onze belangrijkste acties:

- herwinnen van openbare ruimte om gezond bewegen in de vorm van lopen en fietsen te faciliteren
- In het kader van De Bewegende Stad onderzoeken wij samen met Sport 050 hoe een groene openbare ruimte onze inwoners verleidt om meer te bewegen
- wijk- en dorpsinitiatieven ondersteunen die bijdragen aan gezond gebruik van de openbare ruimte

Ontmoeting en groenparticipatie

Naast het gebruik van de openbare ruimte om te bewegen zetten we sterk in op het gebruik van de omgeving voor ontmoeting en het creëren van buurtfuncties in de buitenruimte. Wat willen bewoners buiten met elkaar ondernemen, en wat kunnen wij doen om daaraan tegemoet te komen? Dit wordt vaak afgedaan als kleine maatregelen in de marge, maar wij zijn van mening dat dergelijke initiatieven samen van grote invloed zijn en bijdragen aan de gemeenschapszin en onderlinge samenhang in dorpen, wijken en buurten. Deze maatregelen passen we onder andere toe binnen de wijkvernieuwing en de dorpen en gebieden waar een versterkingsopgave is vanwege aardbevingsproblematiek. Voedsel speelt een belangrijke rol. Het zorgt voor verbinding en activeert bewoners. Voedsel in de openbare ruimte zet aan tot bewegen en gezonder eten. Deze vormen van ontmoeting en groenparticipatie hebben raakvlakken met de doelen actief burgerschap, bereikbaar groen en gezonde voeding uit de Healthy Ageing Visie. Bij dat laatste doel uit de Healthy Ageing Visie past ook het verduurzamen van de regionale voedsel economie. Hieraan werken wij binnen het Europese project REFRAME. Uitgangspunt is dat regionale voedselketens - van producent tot consument - bij kunnen dragen aan een duurzame economie en regionale werkgelegenheid, en ook aan behoud van het landschap. Een ander aspect is het stimuleren van het nuttigen van gezond voedsel.

Onze belangrijkste acties:

- aanleggen van buurtmoestuinen, geveltuintjes en tiny forests
- verduurzaming regionale voedsel economie via het Europese project REFRAME
- opmaken stand van zaken uitvoering huidige Voedselvisie en uitvoeringsagenda actualiseren

Lucht, geluid en bodem

Wat we in ieder geval nodig hebben is dat onze stad schoon, heel, en veilig is. Daarom behoren luchtkwaliteit, geluid en bodemkwaliteit tot het programma. We hebben de ambitie om in de hele gemeente de uitstekende luchtkwaliteit vast te houden en waar nodig daartoe maatregelen te

treffen. We voeren de wettelijke taken op het gebied van de Wet bodembeheer uit, waarbij we onder andere aandacht hebben voor de nazorg van saneringsgebieden.

Bij nieuwe ontwikkelingen, zoals woningbouw langs drukke wegen of wegreconstructies, passen wij op een zorgvuldige wijze de Wet geluidhinder toe. Conform de Wet milieubeheer stellen wij iedere vijf jaar geluidkaarten voor omgevingslawaai, bestaande uit wegverkeerslawaai, spoorweglawaai en industriellawaai vanwege gezoneerde industrieterreinen, vast. Daaraan gekoppeld is een actieplan voor wegverkeerslawaai. In dit actieplan is gedetailleerd vastgelegd wat we gaan doen om situaties met een hoge geluidbelasting door wegverkeerslawaai zoveel mogelijk te verbeteren. In 2017 zijn tevens geluidkaarten vastgesteld voor de voormalige gemeente Ten Boer. Onze ambitie is dat we gebiedsdekkende geluidkaarten hebben. Dit geldt ook voor luchtkwaliteitskaarten. In 2017 zijn ook luchtkwaliteitskaarten gemaakt voor de voormalige gemeenten Groningen en Ten Boer. De luchtkwaliteit in Stad en Ommeland is relatief (heel) goed: we voldoen hier al aan de advieswaarden van de WHO. De luchtkwaliteit in onze gemeente wordt in zeer sterke mate beïnvloed door de luchtverontreiniging die van (ver) buiten de gemeentegrens wordt aangevoerd met de wind. Tegen deze achtergrond is het niet zinvol om een specifiek plan op te stellen om de (stedelijke) luchtkwaliteit te verbeteren. Wel voeren wij als onderdeel van een duurzaam mobiliteitsbeleid waar mogelijk maatregelen uit die tevens een bijdrage leveren aan het verminderen van de verkeersemisies.

Onze belangrijkste acties:

- opstellen van geluidkaarten en luchtkwaliteitskaarten voor het grondgebied van voormalige gemeente Haren in 2019
- uitvoeren actieplan wegverkeerslawaai
- verlagen verkeersemisie door het stimuleren van gebruik fiets en OV, en investeringen in infrastructuur die gericht zijn op het verminderen van autobewegingen binnen de ring (met programma verkeer)
- we ambiëren een hogere luchtkwaliteit, onderzoeken hoe een milieuzone daarin zou kunnen passen, kijken of hogere normen daaraan kunnen bijdragen (en volgen landelijke ontwikkelingen op dit thema)
- saneren van voormalige stortplaats in Woltersum in 2020.

Leefkwaliteit: verblijfskwaliteit staat voorop!

Ontwerp en betekenisvolle openbare ruimte

Erfgoed kleurt en verrijkt de dagelijkse leefomgeving. Het vertelt ons het verhaal van het ontstaan en de ontwikkeling van onze leefomgeving. Het maakt dat je je ergens thuis kan voelen en dat je kan ervaren dat je deel uitmaakt van een omgeving waar al eeuwen aan is gewerkt. Overal in stad en ommeland zijn stukjes van het verleden te vinden. En per generatie wordt het verhaal van Groningen rijker en vernieuwt het zich. Door de kwaliteiten van het verleden te kennen en koesteren, kunnen nieuwe ontwikkelingen op passende wijze eigentijdse kwaliteit toevoegen. Erfgoed heeft daarmee een grote bijdrage aan de identiteit van de leefomgeving van onze inwoners en zorgt voor betekenis en verbondenheid.

In onze groeiende compacte stad wordt het gebruik van de ruimte steeds belangrijker, zeker nu steeds meer mensen worden aangetrokken tot de stad. Door een goed ontwerp als uitgangspunt te nemen realiseren wij verblijfskwaliteit in de gehele gemeente. In het ontwerp is onder andere aandacht voor architectuur, het verhaal van de plek, het gebruik en beheer van zowel bebouwing als openbare ruimte en de wisselwerking tussen beide. Bijzondere aandacht gaat uit naar (ontwerp)opgaven om vergroening en klimaat adaptieve maatregelen te treffen in de ruimte. Daarom houden we een ontwerpmanifestatie voor de openbare ruimte (zie klimaatadaptatie).

Onze belangrijkste acties:

- onderzoek naar mogelijkheid om een welstandtoets voor landschap en openbare ruimte in te voeren
- inrichtingsontwerp openbare ruimte maken voor Grote Markt
- opstellen van menu Hoogbouw in relatie tot de openbare ruimte als bijdrage aan de compacte stad
- organiseren van jaarlijkse Open monumentendag en uitgaven van jaarboek Hervonden Stad
- versnellen programma Erfgoednota (w.o. inventariseren, waarderen en borgen van onbeschermd erfgoed, bescherming van karakteristieke panden in Haren), en actieve participatie met burgers.

Herwinnen openbare ruimte

Ter ondersteuning van het herwinnen van de openbare ruimte maken we een leidraad openbare ruimte. We willen ten minste 100.000 m² openbare ruimte toevoegen. In de leidraad leggen we aan de hand van een aantal principes vast hoe de openbare ruimte is in te richten. Doel is om een daarmee de ambitie op het gebied van leefkwaliteit waar te maken. Aspecten als toegankelijkheid, ruimte voor bewegen (bijvoorbeeld in de vorm van lopen en fietsen) en ontmoeten, vergroening en parkeren krijgen een plek binnen de principes. Met de leidraad haken we de diverse onderdelen aan elkaar en maken een nieuwe norm voor de Groningse openbare ruimte. De leidraad stellen wij eerst op voor de wijken en dorpen met een vernieuwingsopgave.

Speciale aandacht gaat hierbij uit naar onze binnenstad, waar we via het project "Ruimte voor jou" de binnenstad klaar willen maken voor de toekomst. Naast het winkelen is beleving van de binnenstad steeds belangrijker geworden. Het is van belang de verblijfskwaliteit van het centrum te verbeteren, onder andere door de binnenstad te vergroenen. Dit doen we op diverse locaties. Tevens onderzoeken wij de mogelijkheid om bomen te planten op de Grote Markt. In het actieplan Toegankelijke Stad Groningen zijn meerdere speerpunten benoemd die het fysieke domein voor zowel inwoners als bezoekers toegankelijker moet maken. We zetten onder andere in op een verbeterde toegankelijkheid voor de voetganger. Daarom studeren we op de vraag hoe we obstakels op straat kunnen voorkomen. Oplossingen voor het fietsparkeren spelen hierin een prominente rol. Dit lichten we hieronder apart toe.

Onze belangrijkste acties:

- formuleren van een leidraad openbare ruimte op basis van voorbeeldprojecten Plutolaan, ontwerpmanifestatie-projecten en de wijkenergieplannen aanpak (met programma energie)
- vergroening van onder meer het Schouwburgplein (2019), de Kattenbrug en de BIM-locatie (2020)
- herijken van uitstallingenbeleid voor het creëren van meer obstakelvrije ruimte in de binnenstad (samenwerking met programma Ruimtelijke Economie)

Netjes geparkeerde fietsen

Voor het herwinnen van de openbare ruimte zoeken we naar mogelijkheden om het fietsparkeren meer te beheersen. De stoep moet weer van de voetganger worden, waar ze vrije doorgang hebben. We doen onderzoek naar en gaan aan de slag met regulerende en oplossende maatregelen, zoals het opnemen van fietsparkeernormen in de parkeernormennota voor nieuwbouw en verbouwsituaties, die dit jaar zal worden voorgelegd aan de raad.

Voor het parkeren in de binnenstad moeten er alternatieven zijn om de fiets op een goede manier te kunnen parkeren. Voor het langer stallen van de fiets zijn we daarom bezig met een nieuwe fietsenstalling in de kelder van het voormalige V&D pand aan de Grote Markt en met de voorbereiding van een nieuwe stalling aan de westkant van de binnenstad (onderzoeksfase). Verder wordt eind dit jaar de nieuwe stalling onder het Forum aan de Nieuwe Markt geopend. Voor middellang en kort parkeren hebben we respectievelijk fietsklemmen in de zijstraten van de binnenstad en fietsparkeervakken in de aanloopstraten.

Daarbij is het vervolgens nodig dat de fietsers 'verleid' worden om zoveel mogelijk het juiste gedrag te vertonen. Dit komt vooral terug in voorbeeldgedrag op straat, dat we door fietsstewards onder de aandacht willen laten brengen. Tijdelijk zetten we hier extra op in, omdat de grotere fietsenstallingen niet meteen klaar zijn. Ook moeten de fietsstewards een plek vinden in de organisatie, we onderzoeken welke opties daar voor zijn. Met pilots proberen we uit welke concrete aanwijzingen op straat wel en niet werken. Marketing en communicatie worden als instrument gebruikt.

Tot slot zal het hier en daar nodig zijn om zwaarder in te zetten en het instrument handhaving te gebruiken. Naast dat we de aanwezige ruimte beter willen benutten door het sneller verwijderen van 'weesfietsen' en hinderlijk gestalde fietsen (aanpassing APV en nemen aanwijzingsbesluiten) willen we ook specifieke gebieden aanwijzen waar niet geparkeerd mag worden. Het gaat dan in eerste instantie om gebieden rond nieuwe stallingen (als deze gereed zijn): de Nieuwe Markt, Poelestraat, Sint Jansstraat en de Grote Markt. In de openbare ruimte geven we aan waar wel en niet geparkeerd mag worden. Ook moeten de nieuwe stallingen makkelijk te vinden zijn. Om dit geheel goed te laten werken zal handhaving in deze gebieden nodig zijn. Voor deze handhaving zal extra capaciteit noodzakelijk zijn. Met een handboek Handhaving Fietsparkeren is de handhaving te stroomlijnen en beoordeling te vergemakkelijken.

Onze belangrijkste acties:

- opnemen van fietsparkeernormen in parkeernormennota in 2019
- fietsenstalling Forum opent eind 2019, fietsenstalling Grote Markt (kelder voormalig V&D pand) volgt daarna
- tijdelijke maatregelen ter verbetering van het fietsparkeren in de binnenstad
- inzet van fietsstewards in 2019, daarna krijgt deze taak een definitieve plek in de gemeentelijke organisatie, in combinatie met basisbanen
- APV aanpassen met betrekking tot weesfietsen en handhaving uitwerken, in combinatie met basisbanen

Leefkwaliteit: wat kost het

Via het coalitieakkoord 'Gezond, groen, gelukkig Groningen' zijn middelen voor het programma leefkwaliteit beschikbaar gekomen om de ambities te realiseren. In 2019 zetten we in op planvoorbereiding zodat we vanaf 2020 structureel gerichte en doeltreffende maatregelen kunnen treffen onder andere op het gebied van vergroening, biodiversiteit en klimaatadaptatie via het Investeringsbudget SIF groen. Via de middelen zetten we vanaf 2020 ook in op versnelling van het uitvoeringsprogramma erfgoed en cultuurhistorie. Ook zetten we in op het verbeteren van de toegankelijkheid en het bieden van meer ruimte voor voetgangers in de openbare ruimte. In 2019 investeren wij in de transformatie van de kelder van voormalig warenhuis V&D aan de Grote Markt tot fietsenstalling en reserveren wij vanaf 2020 middelen voor de exploitatie ervan. Daarnaast zetten wij van 2019 tot en met 2022 in op tijdelijke maatregelen op het gebied van fietsparkeren.

De tabel hieronder geeft in hoofdlijnen de besteding van de middelen weer (*bedragen x 1000*)

Bestedingen	I/S	2019	2020	2021	2022
Fietsenstalling V&D investering	I	2.000			
Fietsenstalling V&D exploitatie	S		300	300	300
Cultuurhistorie	I		100	100	100
Tijdelijke maatregelen fiets	I	300	300	300	250
Leefomgeving (9): Groen, klimaat, ecologie, gezondheid	I	300			
Investeringsbudget SIF groen	S		500	500	500
Voetgangers en toegankelijkheid, leidraad openbare ruimte	I	100			
Plankosten (9)	I		50	50	50
		2.700	1.250	1.250	1.200
Dekking					
Coalitieakkoord Leefomgeving (9)	I	300	50	50	50
Coalitieakkoord 2A Leefkwaliteit	I	2.400	400	400	350
Coalitieakkoord 2A Leefkwaliteit	S	-	800	800	800
TOTAAL		2.700	1.250	1.250	1.200

Naast de middelen die in het coalitieakkoord zijn opgenomen zetten we ook via reguliere middelen in op het realiseren van de doelen in dit meerjarenprogramma. Dit zijn bijvoorbeeld middelen uit het Groencompensatiefonds, Compensatie groen en duurzaam Eelde, decentralisatie middelen Bodem, Dierenwelzijn en Cultuurhistorie/Erfgoed. Omdat dit meerjarenprogramma een programma op hoofdlijnen is en nadere uitwerking en verdieping nodig heeft, zal aan het meerjarenprogramma 2020-2023, dat in het najaar van 2019 wordt aangeboden, een uitgebreider financieel overzicht worden toegevoegd.

Dit is het eerste meerjarenprogramma Leefkwaliteit. De middelen van het meerjarenprogramma Leefkwaliteit staan nu nog verspreid in de begroting. Voor de begroting van 2020 en het meerjarenprogramma 2020-2023 zorgen we voor een meer overzichtelijke indeling.